

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Hagmarkerna i Stockhult med Lilla Häradsjön i bakgrunden

Foto: © Henry Stahre

Bevarandeplan för Natura 2000-området Stockhult SE0230334

Natura 2000

Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Syftet är att hejda utrotningen av djur och växter samt att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Utpekandet av Natura 2000-områden bygger på krav som finns i EU:s fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EU:s fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom utpekandet åtar sig länderna att bevara de utpekade värdena i områdena långsiktigt. Natura 2000-nätverket är en av hörnstenarna i EU:s arbete för att bevara biologisk mångfald. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitatdirektivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar i vårt land regelbundet cirka 60 av de fåglar som listas i bilaga 1 i fågeldirektivet.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en beskrivning. Detta görs i särskilda bevarandeplaner, men beskrivningen kan också ingå i en skötselplan om området även är naturreservat. I planen finns en beskrivning av området med bevarandesyfte och bevarandemål för de naturtyper och arter som ska bevaras, och det ska framgå hur skyddet kan bidra till en gynnsam bevarandestatus för naturtyperna och arterna. Även hot mot Natura 2000-området och behov av bevarandeåtgärder, till exempel skydd eller skötsel, ska beskrivas. Bevarandeplanen underlättar förvaltningen av området och tillståndsprövningar enligt miljöbalken genom att den ger viktig information om området till bland annat markägare, myndigheter, exploatörer och naturvårdsförvaltare.

Bevarandeplanen utarbetas och fastställs av Länsstyrelsen, som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Det gäller även för de bevarandeåtgärder och den naturvårdsskötsel som kan krävas för att bevara värdena, i den mån markägare eller andra brukare inte har möjligheten eller skyldigheten via andra lagar eller avtal att göra detta (till exempel miljöersättningar). Bevarandeplanen revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar ändras - den är ett "levande dokument". Det gör det möjligt för alla att bidra med ny kunskap och synpunkter genom att kontakta Länsstyrelsen.

I bevarandeplanen redovisas gränser, naturtyper och arter enligt bästa tillgängliga kunskap. I de fall där ny kunskap har tillkommit, har Länsstyrelsen för avsikt att föreslå dessa ändringar till regeringen när nästa tillfälle ges. Framtida naturvårdsarbete kan komma att leda till ytterligare ny kunskap som i sin tur kan leda till behov av justeringar av Natura 2000-områdets gränser, naturtyper eller arter. Vid förvaltning och tillståndsprövning är det viktigt att utgå från de befintliga värdena, inte bara de regeringsgodkända, varför det är av vikt att bevarandeplanen redovisar dessa, även om de inte har hunnit bli regeringsgodkända ännu.

Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument. För formell reglering av till exempel skydd eller skötsel kan andra beslut behövas, till exempel skyddsbeslut för naturreservat. Reglerna enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndspflicht som gäller i Natura 2000-områden.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön eller utpekade arter i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön eller utpekade arter i området. Det är påverkan på de naturmiljöer och/eller arter som skyddas i området som är grunden för prövningen oavsett var källan till störningen ligger geografiskt. Detta regleras i miljöbalken (7 kap 27-29§§). Tillståndskravet aktualiseras när en verksamhet eller åtgärd kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt, det vill säga när det finns risk för skada. Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena i Natura 2000-området behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls dock samråd med Skogsstyrelsen istället. Mer information finns hos Länsstyrelsen, läs på webben eller kontakta en handläggare.

För verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för naturvårdsskötsel och naturvårdsförvaltning av ett Natura 2000-område, i syfte att långsiktigt bevara de naturtyper och/eller arter som skyddas, krävs inte tillstånd.

Innehåll

	Sida
Området Stockhult.....	5
6270 - *Silikatgräsmarker	8
Dokumentation	10

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0230334 Stockhult

Kommun: Finspång

Områdets totala areal: 8,6 hektar

Markägareförhållande: Privat

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2016-11-28

Regeringsbeslut, historik:

Regeringen föreslår att området är av gemenskapsintresse (pSCI): 2002-01

Fastställts som ett område av gemenskapsintresse (SCI): 2005-01,

Regeringen förklarar området som ett särskilt bevarandeområde (SAC): 2011-03

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

6270 - *Silikatgräsmarker

*) = Prioriterad art eller naturtyp i EU:s Natura 2000-bevarandearbete.

Området Stockhult

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EUs fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper och arter som förekommer i området.

Prioriterade bevarandevärden:

Naturtypen Silikatgräsmarker 6270 är prioriterad i området. Främst är det naturvärden kopplade till den unika hävdgynnade floran med bland annat den hotade arten fältgentiana (EN) som ska bevaras och utvecklas i området.

Motivering:

Silikatgräsmarker är en utav de artrikaste naturtyperna inom Natura 2000-nätverket och betesmarkerna i Stockhult hyser en ovanligt artrik flora. Ett bestånd av den hotade arten fältgentiana finns vilket tyder på en lång och obruten hävdtradition i Stockhults hagmarker.

Prioriterade åtgärder:

Fortsatt restaurering genom röjning av sly och yngre träd i hela området.

Återuppta eller förstärka hävden i den västra delen av betesmarken.

Rotationsbete och/eller sent betespåsläpp i de olika fällorna.

Beskrivning av området

I västra delen av Finspångs kommun vid gården Stockhult ligger en hagmark i svag sydsluttning ner mot Stora och Lilla Häradsjön. Hagmarken som tidigare varit helt öppen är nu bevuxen med inslag ung tall och björk. Längst i öster finns även hasselbuketter. Marken närmast sjöarna utgörs av mer eller mindre av gungfly som gradvis övergår till fastare mark med en tunn jordmån samt flera hållar som går i dagen i de högst belägna partierna.

Fältskiktet domineras av smalbladiga gräs och bitvis av ljung. Här finns ett rikt inslag av hävdgynnade örter. Till de mer ovanliga kärlväxterna hör späd ögontröst, månlåsbräken (NT), och fältgentiana (EN). Exempel på rödlistade arter från andra organismgrupper i området är ladvlav (NT), scharlakansvaxskivling (NT) och Silversmygare (NT). Minst fem fladdermusarter förekommer även inom Natura 2000-området. Hela området har under en längre tid vuxit igen och idag betas endast den östra delen tillräckligt.

Sedan 40-talet har arealen brukad jordbruksmark minskat i omgivningarna kring Stockhult, en mindre andel åkermark har idag övergått till skogsmark. Arealen gräsmark har nära på halverats sedan 40-talet, störst förändring har skett i nordöst och sydväst om Natura 2000-området där tidigare öppna ängs- och hagmarker har övergått till skog (Se 30-40-talskartan, bilaga 1).

Områdets bevarandemål

Naturtypsspecifika bevarandemål preciseras under respektive naturtyp.

Arealen av annan naturtyp ska hävdas och röjas regelbundet för att på lång sikt kunna övergå i att bli naturtypsklassad, målet är att marken ska övergå i naturtypen fuktängar 6410.

Områdets bevarandeåtgärder

Tabell 1: En generell sammanställning av bevarandeåtgärder omnämnda i den aktuella bevarandeplanen.

Bevarandeåtgärd	När	Var	Prioritet
Fortsatt hävd, främst bete (gärna sent betespåsläpp/betesrotation)	Årligen	Hela Natura 2000-området	1
Röjning av igenväxning (inklusive kulturlämningar)	Årligen/vid behov	Hela Natura 2000-området	1
Restaurera och återuppta hävd	Inom tre år	Primärt i naturtypen silikatgräsmarker, sekundärt i annan naturtyp	1

Reglering av skydd och skötsel:

Enligt 12 kap 8 § MB (Miljöbalken) är brukaren skyldig att ta hänsyn till natur- och kulturvärden vid all markanvändning i jordbruket. De allmänna hänsynsreglerna i 2 kap MB förtydligas i Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 1999:119) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket. Enligt förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket får jordbruksmark tas ur produktion först efter anmälan till länsstyrelsen, som då har möjlighet att förbjuda en ändrad markanvändning.

Alla naturtyper i området kan skötas med medel från EU:s miljöstöd. Miljöstödsreglerna uppdateras vart femte år och kan i enstaka fall ha krav som står i motsättning till Natura 2000-kraven. Natura 2000-naturtyperna måste dock skötas i syfte att målen med Natura 2000-området uppnås. Detta är troligen inget problem i dagsläget (2016), men ska följas upp vid nya stödperioder och reglerändringar. I Natura 2000-området Stockhult ingick 4,3 hektar av hagmarken i miljöersättningsansökan för ny stödperiod från och med 2015. Området var dock för igenväxt för att kunna ingå i miljöersättningen år 2015. Skydd och skötsel är därför inte reglerat, hela området behöver få en förbättrad skötsel för att återigen kunna ingå i miljöersättningsåtaganden.

Det generella strandskyddet omfattar land och vattenområden 100 meter från strandlinjen vid normalt vattenstånd. Strandskyddets syfte är att bevara allmänhetens tillgänglighet samt växt- och djurlivet vid stränderna. Strandskyddet gäller vid hav, sjöar och vattendrag enligt 7 kapitlet 13 § i miljöbalken. I Östergötland är strandskyddet utökat på vissa platser. Det är inte tillåtet att göra något som försämrar livsvillkoren för växter och djur eller begränsar allmänhetens tillträde till det strandskyddade området. Under vissa förutsättningar och i undantagsfall kan dispens ges för en åtgärd som strider mot förbudet i strandskyddslagstiftningen.

Bevarandeåtgärder

Områdets hävdhistoria är vägledande för den fortsatta skötseln. För att betes- och ängsmarkernas naturvärden ska bevaras behöver markerna regelbundet vara välhävda så att ingen skadlig förnaansamling

bildas, eftersom det missgynnar småväxta arter och försvårar frögroning. Naturtypen silikatgräsmarker sköts vanligen med beteshävd.

Det är värdefullt om hävden planeras så att Natura 2000-området i sin helhet har blommande växter under hela säsongen. Detta för att ha en kontinuerlig källa av nektar- och pollentillgång för markernas insektsfauna. Genom att ha betespåsläpp vid olika tidpunkter för olika fållor eller ha ett rotationsbete mellan fållor finns det alltid en del av området där floran kan få gå i blom och fröa av sig. Generellt sett så är alltid ett sent betespåsläpp att föredra eftersom det ökar nektar- och pollentillgången för bland annat fjärilsfaunan.

Även den lilla populationen av fältgentiana gynnas av sent betespåsläpp. Arten finns idag (2016) kvar i de östra, ännu inte igenväxta delarna av hagmarken. Arten återfinns oftast i ogödslade hagmarker med en lång hävdkontinuitet. Den är starkt knuten till de artrikaste gräsmarkerna, vilket tyder på att den är en god indikator på lång hävdkontinuitet. Detta styrks också av att fröbanken i de flesta fall tycks vara kortlivad, vanligen högst tre till fem år. I södra och mellersta Sverige försvinner populationer oftast inom 5 till 15 år efter upphörd hävd.

Fältgentiana trivs bäst i marker med slätter med efterbete. Om detta inte kan åstadkommas bör man undvika det mest intensiva betet. En alternativ hävdform kan vara att under vissa år förskjuta betespåsläppet till mitten-slutet av juli. Sent betespåsläpp i delar av hagmarken är troligen den bästa skötseln i Stockhult, eftersom det finns goda möjligheter att årsvis växla tidigt och sent betespåsläpp mellan den östra och västra fållan. Med fördel kan den östra (artrikaste) fållan ha ett sent betespåsläpp.

Hela Natura 2000-området Stockhult har vuxit igen under en längre tid, redan år 2004 fanns det betydande igenväxning i delar av objektet. Området har hela tiden hävdats men hävden samt det kontinuerliga röjningsarbetet har inte varit tillräckligt omfattande för att förhindra igenväxningen. En omfattande röjning har påbörjats i den östra delen av området (2016). Fortsatta röjningsinsatser kommer att behövas de kommande åren och utvidgas till att så småningom omfatta hela området. Främst är det naturtypsklassade ytor som ska prioriteras och gallaras ur på sly samt unga träd. Endast ett fåtal träd samt mindre snår/partier med väl avgränsade buskar behöver sparas inför framtiden. De träd och buskar som sparas bör vara grova/gamla eller blommande träd/buskar. Om möjligt bör hotade arter som ladlav eftersökas på träd och buskar innan restaureringsinsatser.

Vid restaureringsinsatser tillämpas luckhuggning och 20 procent av grenar, ris och stockar behöver lämnas för att tillgodose en viss mängd död ved. Om möjligt kan även högstubbar skapas, passande träd hamlas och att ringbarkning tillämpas istället för avverkning av vissa träd. All stående död ved samt grövre trädgrenar och stammar som faller till marken ska lämnas kvar inom Natura 2000-området. Om de faller på ett ur brukningsmässigt dåligt ställe eller försvårar betesmöjligheten för djuren på delar med artrik flora kan de flyttas till annan del av hagarna. Äldre vidkroniga träd samt lämpliga rekryteringsträd ska generellt frihuggas för att gynna trädens utveckling samt den solälskande floran och faunan.

Igenväxning behöver därefter hållas efter kontinuerligt genom röjning. Även kulturhistoriska spår, som gamla åkrar, stenmurar, rösen med mera ska hållas öppna och fria från träd och buskar. Skadlig förnaansamling, igenväxning och antropogen näringstillförsel (inklusive tillskottsutfodring av betesdjur) får ej förekomma annat än i mycket begränsad utsträckning.

Uppföljning

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket samt Havs- och vattenmyndigheten. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa

målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000-naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Uppföljning av skötseln, som är en viktig del i bevarandemålen, kommer delvis att kontrolleras via den ordinarie kontrollverksamheten för miljöersättningsåtaganden, men bör även följas upp för länets samtliga områden med hävdbehov genom regelbundna analyser för att se vilka områden som ingår i jordbruksblock med miljöersättning.

Fältgentianan omfattas av ett nationellt åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP). Länstyrelsen i Östergötland följer upp arten med hjälp av frivilliga insatser från allmänheten (så kallade "floraväktare") som årligen besöker flera utav länets lokaler.

6270 - *Silikatgräsmarker

Arealen 7 hektar är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Naturtypen *silikatgräsmarker består av öppna betesmarker med högst 30 procent krontäckning av träd och buskar. I Stockhult har andelen träd historiskt legat på lägre nivåer varför krontäckningen högst bör vara fem procent. Fältskiktet är artrikt och har ett stort inslag av hävdgynnade arter som trivs på kalkfattig och näringsfattig mark. Artrikedomen är uppkommen ur en lång period av hävd och naturtypen är beroende av en fortsatt beteshävd. Vegetationens sammansättning varierar beroende på underlag och geografisk belägenhet.

Silikatgräsmarkerna kan vara mycket örtrika och kan ibland hysa ovanliga växter. Örtrikedomen gör dem viktiga för många insekter, inte minst fjärilar och bin. Naturtypen kan uppträda i olika skepnader beroende på bland annat fuktighet och klimat.

Bevarandemål

Arealen av Silikatgräsmarker i Natura 2000-området (6270) ska totalt vara minst 7 hektar. Regelbunden hävd ska prägla naturtypen. Träd och buskar ska utgöra ett enstaka till måttligt inslag och mindre ytor med blottad mark är ett positivt inslag. Det ska finnas typiska arter inom följande grupper: kärlväxter (till exempel hirsstarr, jungfrulin, kattfot, fältgentiana och svinrot); insekter (till exempel dagfjärilar och dyngbaggar) ska förekomma i sådan omfattning att dessa kan fortleva långsiktigt i området. Artsammansättningen och näringsstillgången ska vara naturlig.

Vad kan påverka negativt

-Markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet eller i angränsande områden, exempelvis dikning, byggnationer och täktverksamhet.

-Utebliven röjning av igenväxningsvegetation och minskat eller upphört bete leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade och ljuskrävande floran och faunan.

-Skötsel som avlägsnar småbiotoper, kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag påverkar naturtypen negativt.

-Överbete, alltför intensivt betestryck påverkar naturtypen negativt eftersom växter har svårt att komma upp i blom och ge nektar och pollen åt insekter. Växterna får även svårt att fröa av sig.

-Kalkning och insädd av främmande arter skulle påverka floran negativt.

-Skogsbruk i eller i anslutning till objektet: avverkningar annat än i naturvårdssyfte, markberedning och plantering. Virkestransporter eller körning med andra tyngre fordon kan skada för naturtypen viktiga markförhållanden, samt leda till förändrad hydrologi.

-Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynglevande insektsfaunan.

-Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt. Även tillskottsutfodring och vinterbete av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.

-Gödslings- och förurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.

-Kväveläckage från angränsande marker påverkar floran negativt.

-Fragmentering och monokultivering av det omgivande skogs- och jordbrukslandskapet försvårar spridning, genutbyte och återkolonisation mellan gräsmarker.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Bevarandestatus beskriver läget för naturtyperna i landet som helhet, medan *bevarandetillståndet* beskriver aktuellt läge inom Natura-området.

Mindre jordbruksföretag slås ihop eller läggs ned och urbaniseringen fortsätter vilket gör att mindre eller svårbrukade marker som ofta hyser den största mångfalden tas ur bruk och växer eller planteras igen med skog. Eftersom gräsmarkerna har minskat i utbredning har också flertalet av gräsmarksnaturtyperna och deras typiska arter en negativ utveckling. Ett stort antal typiska kärlväxter med höga naturvärden förekommer i silikatgräsmarkerna som historiskt troligen har brukats som slåtteräng. För naturtypen silikatgräsmarker (6270) är förekomstarealen i boreal region idag 1 260 kvadratkilometer och bevarandestatusen är dålig. För att uppnå gynnsam bevarandestatus i samma område behövs det uppskattningsvis 3 800 kvadratkilometer.

Gräsmarkerna i Stockhult hyser idag en artrik flora som återfinns i delar utav området. Skötseln är den enskilt viktigaste faktorn för att bevara florans artrikedom i hagmarker. Området har gradvis vuxit igen under en längre tid och idag har hävden i stort sett upphört i den västra delen av området men pågår fortfarande i den östra, där även beståndet med fältgentiana återfinns.

De näst viktigaste faktorerna är områdets storlek och spridningsmöjligheter till andra gräsmarker. Natura 2000-området hyser idag sju hektar Silikatgräsmarker (varav två till fyra hektar inte är kraftigt påverkat av igenväxning). Den totala arealen (7 hektar) kan vara tillräcklig för att hålla en långsiktigt artrik flora men en ytterligare minskning av arealen vore mycket negativt eftersom området är isolerat och arealen betesmark redan har halverats sedan 30-40-talet. Därför är det viktigt att hela området har en god skötsel så att det kan uppstå större tätheter av typiska arter. Bevarandetillståndet för naturtypen silikatgräsmarker anses som dåligt eftersom området har tillåtits att växa igen under lång tid och i den västra delen har hävden upphört helt.

Dokumentation

Webbsidor/databaser:

Artportalen, <https://www.artportalen.se>, (2016-05-23)

Länsstyrelsen Östergötland, <http://www.lansstyrelsen.se/ostergotland>, (2016-05-23)

Naturvårdsverket, <http://www.naturvardsverket.se/>, (2016-05-23)

Skyddad natur, <http://skyddadnatur.naturvardsverket.se/>, (2016-05-03)

Ängs- och betesmarksinventeringen (TUVVA), <http://www.jordbruksverket.se/> (2016-05-23)

Dokument:

Länsstyrelsen, (2005), Bevarandeplan för Stockhult SE0230334

Naturvårdsverkets vägledningsdokument för naturtyper och arter

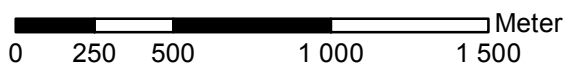
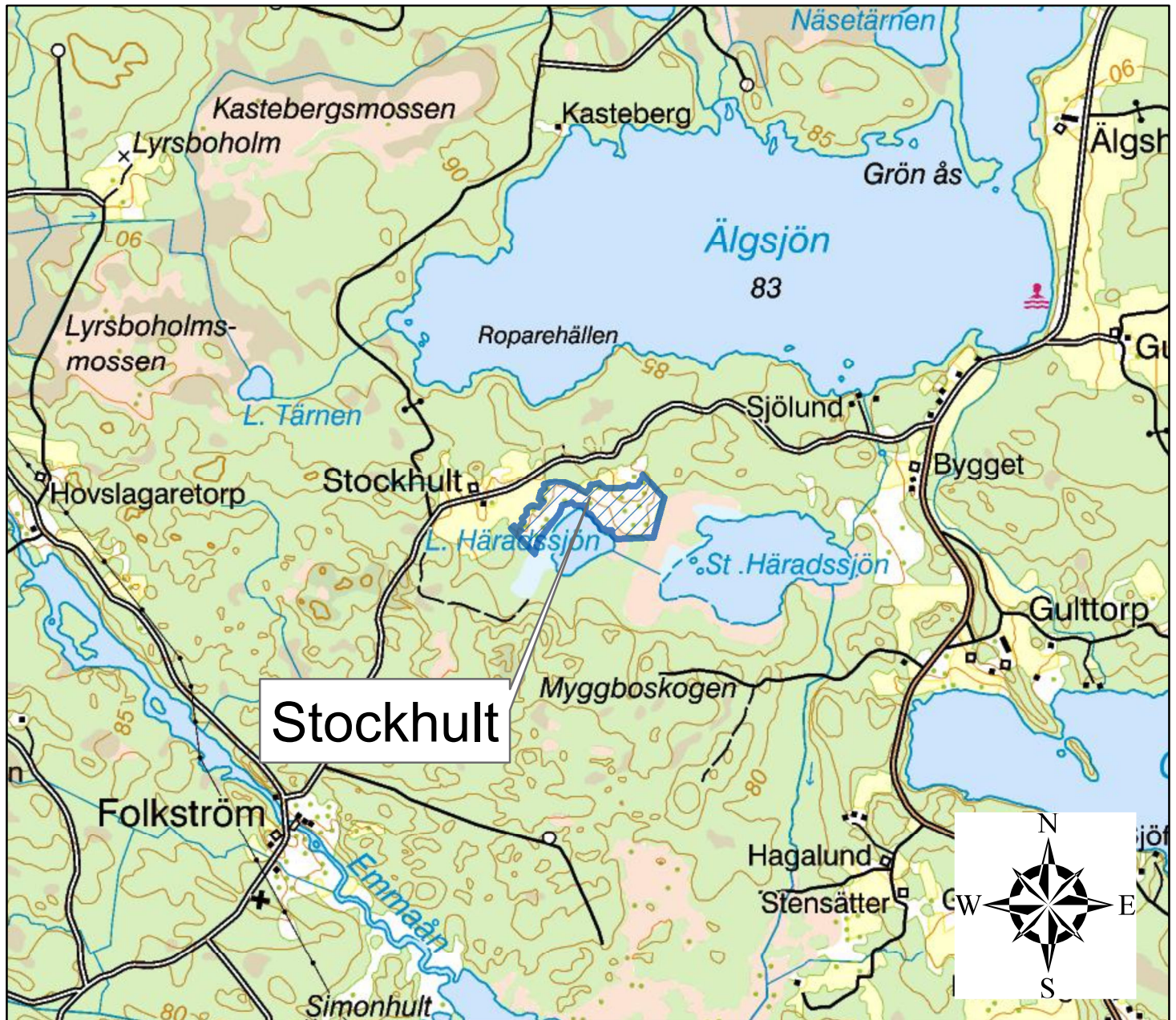
Naturvårdsverket, (2015), Åtgärdsprogram för fältgentianor i naturliga fodermarker, 2015-2019

Wenche Eide (red.), Arter och naturtyper i habitatdirektivet - bevarandestatus i Sverige 2013, ArtDatabanken SLU, Uppsala, 2014.

Bilagor:

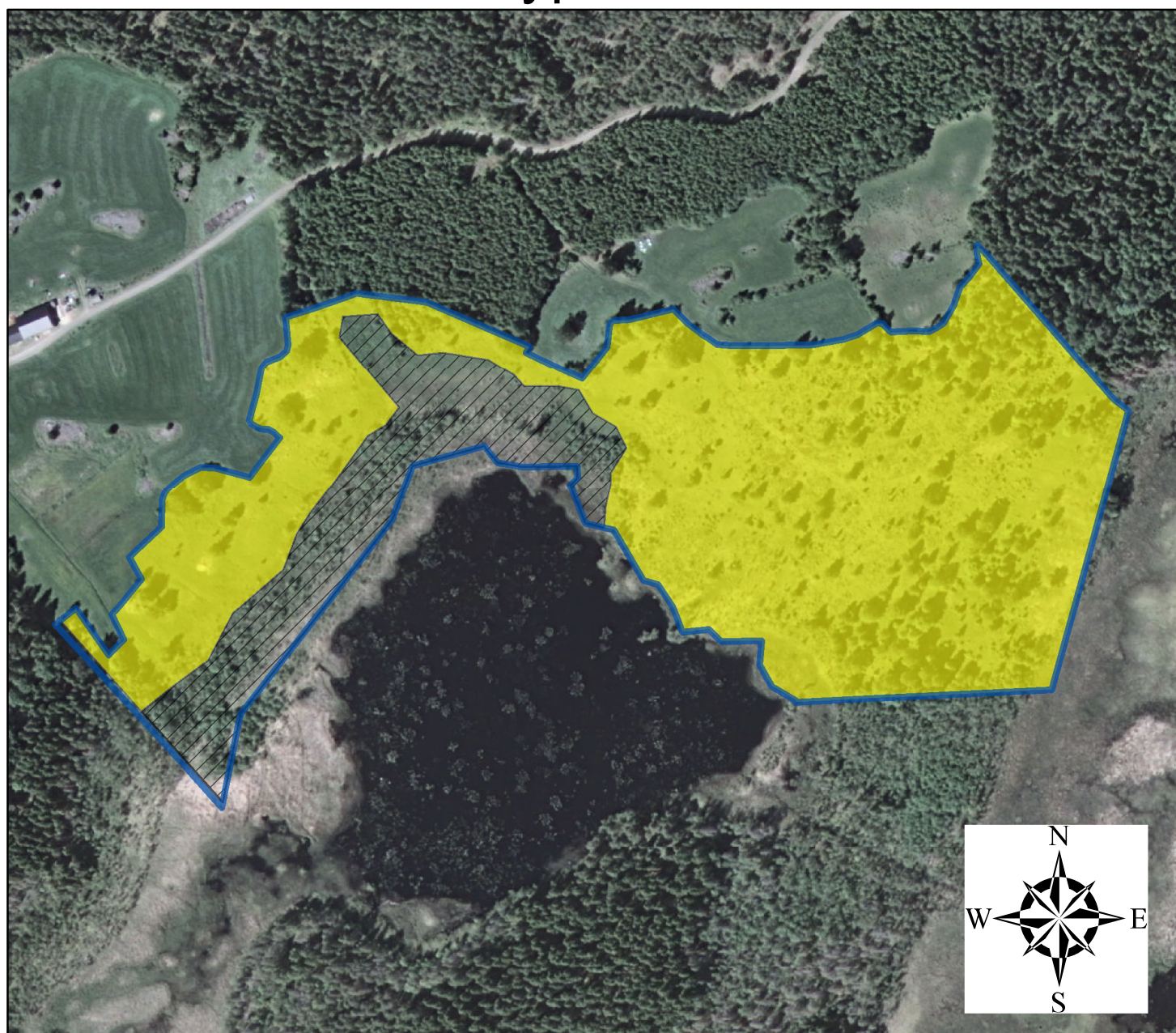
Bilaga 1, Kartor över Natura 2000-området

Översiktskarta

 Natura 2000-området

Natura 2000-områdets avgränsning och Natura 2000-naturtyper inom området

© Naturvårdsverket &
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

- Natura 2000-området
- Annan naturtyp 1,6 ha
- 6270 - *Silikatgräsmarker 7 ha

"Utvecklingsmark" i Natura 2000-området

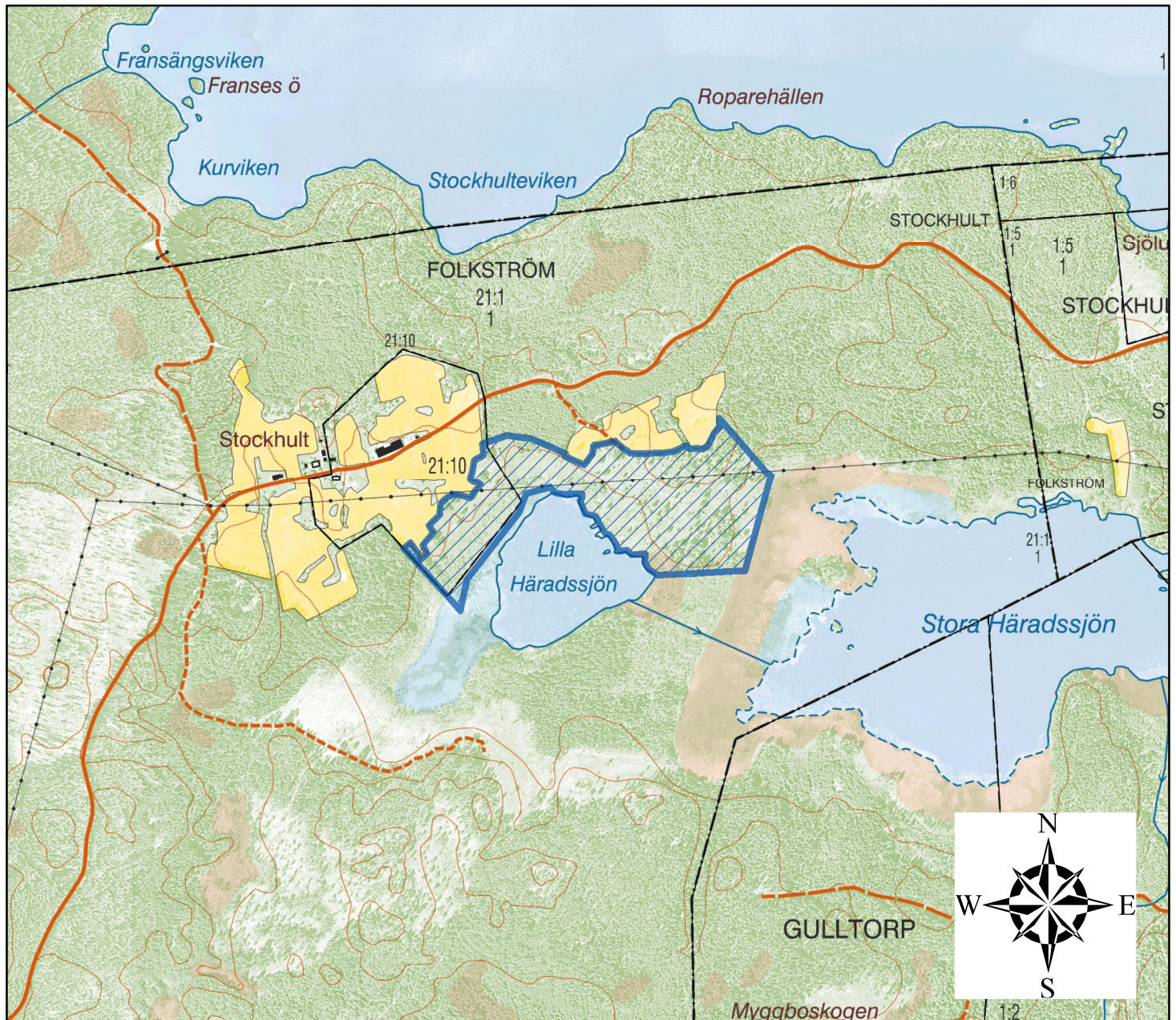

0 0,05 0,1 0,2 0,3 Kilometer

© Naturvårdsverket &
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

 Natura 2000-område
Målnaturtyp
 6410 - Fuktängar

Ekonomisk karta

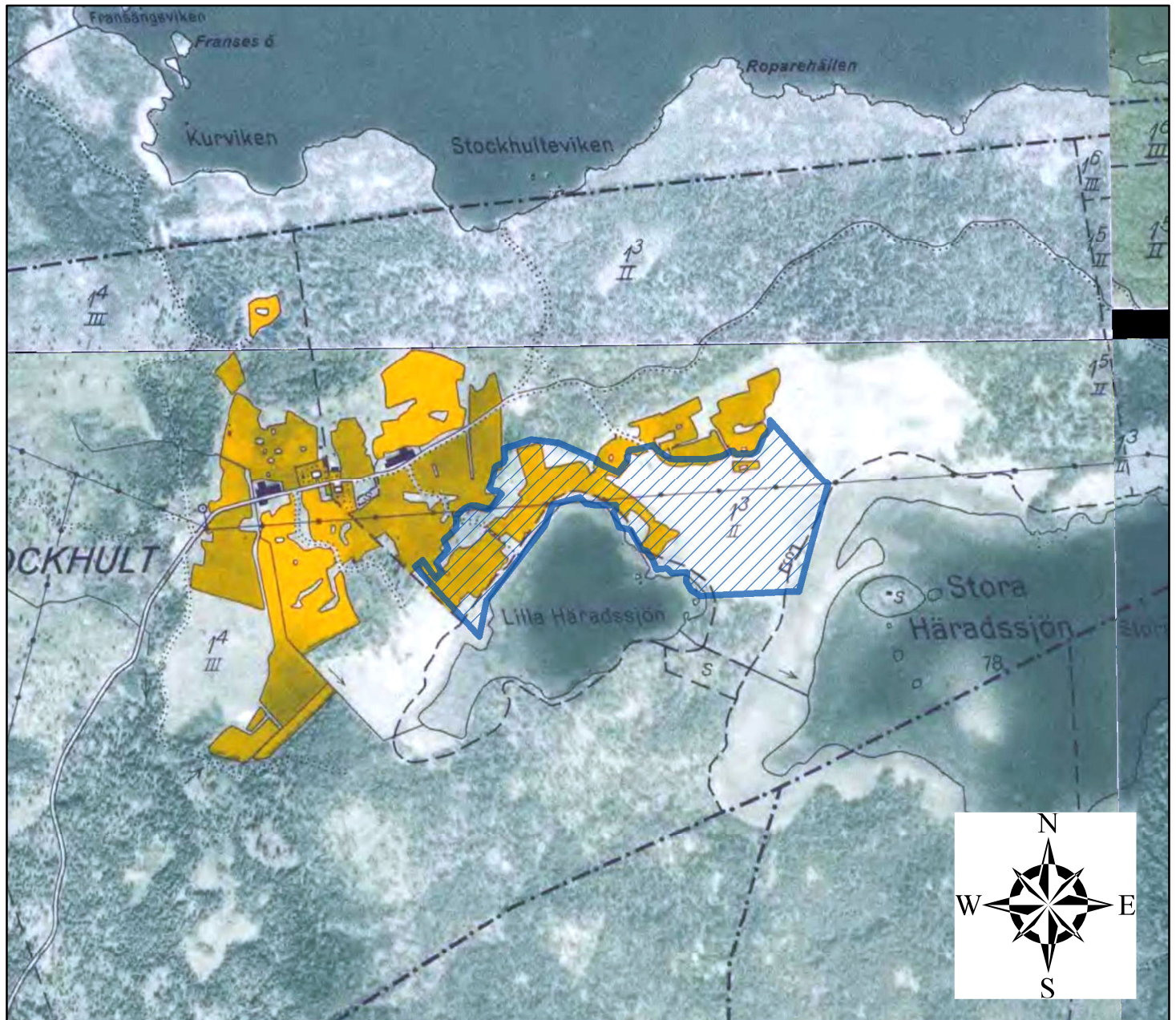

0 100 200 400 600 Meter

 Natura 2000-området

© Naturvårdsverket &
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Ekonomisk karta från 1930-1940-talet

0 125 250 500 750 Meter

 Natura 2000-området

© Naturvårdsverket &
© Lantmäteriet Geodatasamverkan